

Wetenswaardigheden over de Oostendse Compagnie 1722-1732

In zijn bijdrage over het godsdienstig boordjournaal van de kapucijn Augustinus Demaere heeft E.A. Van Haverbeke onlangs bijzonderheden meegedeeld in verband met de bemanning van het fregatschip ‘Marquis du Prié’, varend voor rekening van de Oostendse Compagnie⁽¹⁾. De aanvullende gegevens die hier volgen zijn ontleend aan de Acta Episcopalia van Mgr. Van Susteren, die als bisschop van Brugge (1716-1742) aan alle afvarende scheepskapelanen de nodige kerkelijke jurisdictie moest geven, en aan wie men na de terugkeer verslag diende uit te brengen over de bemanningsleden die onder de reis omgekomen waren.

Het keizerlijk octrooi waardoor de Oostendse Compagnie bestaansrecht verwierf dateert van 19 december 1722. Het is wel opvallend dat reeds daags na deze stichtingsdatum aan de Augustijnen, nl. de paters Oblet en O' Canen, jurisdictie wordt verleend om zielzorg uit te oefenen op het vaartuig *Carolus VI* dat uit Oostende zou vertrekken⁽²⁾. Nauwelijks een maand later vaart de *Sanctus Joseph* af naar Indië met aan boord de aalmoezenier pater Hendrik Hulshout⁽³⁾. Er wordt niet genoteerd tot welke orde pater Hulshout behoorde. Dat is echter wel het geval met de drie kapelanen ter zee die in december van ditzelfde jaar voor Indië inscheepten, nl. de discals Arnoldus a Cruce op het schip *Sanctus Carolus* en de Dominikanen Maximiliaan Van Olm op de *Sancta Elisabeth* en Melchior de Sauveur op het schip *De Arend*. Deze drie schepen vaarden voor rekening van de Oostendse Compagnie⁽⁴⁾. Als voornaamste opdracht hadden deze aalmoezeniers biechthoren en prediken.

Zorgvuldig werden aan de secretaris van Mgr. Van Susteren ook de namen opgestuurd van de personen die op de vaart waren omgekomen. Toen pater O' Canen in augustus 1724 met de *Carolus VI* uit Indië terugkwam werden volgende slachtoffers gesignaleerd⁽⁵⁾:

- Laurentius Hons, begraven bij Kanton;
- Adrianus Van Wouw, in zee begraven;

- (1) E.A. Van Haverbeke ‘Boordjournaal van A. Demaere, kapelaan aan boord van het fregat Marquis du Prié 1725-26’ in Album Joseph Delbaere, blz. 199-205 (Rumbeke 1968).
- (2) Acta Van Susteren 1722, 20 dec., p. 326^v: ‘Cum majori navi Carolus VI nuncupata ex portu Ostendano’.
- (3) Acta 1723, 18 jan. p. 6^v: ‘Datae sunt Revo Patri Henrico Hulshout, cum navi Sanctus Joseph nuncupata ad Indias Orientales ex portu Ostendano vela facienti, facultates necessariae et consuetae’.
- (4) Acta 1723, 29 dec., p. 98^v: ‘Ex parte societatis Indicae’.
- (5) Acta 1724, 17 aug. p. 164^v.

Herman Smidt, in zee begraven;
 Jacobus Moontjens, in zee begraven;
 Petrus Rous, in zee verdronken;
 Samuel Greyer, in zee verdronken;
 Laurentius Du Pré, in zee verdronken.

Toen de *Carolus VI* een half jaar later opnieuw uitzeilde (jan. 1725) onder bevel van kapitein De Winter, nam de Augustijn Jacobus Andrews uit Dublin de plaats in van zijn confrater O' Canen⁽⁶⁾. Een week later lichtte de *Imperatrix*, onder bevel van kapitein Clerck, het anker met bestemming Indië De discals Honoris was er kapelaan⁽⁷⁾.

Begin september 1725 was de scheepsaalmoezenier Melchior de Sauveur, Dominikaan, uit Indië terug te Oostende. Hij stuurde aan de bisschop de namen op van volgende personen die op de zeereis van *De Arend* waren omgekomen⁽⁸⁾:

Petrus Foui;
 Jacobus Verbruggen;
 Rudolf Janssens, Lutheraan;
 Paulus van Thienen uit Willebroek;
 Joannes Beuckelaere uit Antwerpen;
 Franciscus Goetghebeur uit Rupelmonde.

Vier maanden later, nl. in januari 1726, zeilen ongeveer gelijktijdig vijf schepen uit Oostende naar Indië. Het waren *De Gouden Leeuw* met kapitein Larmes en als aalmoezenier de Ieperling pater Willem Mannesier, bestemming Bengalen; de *Pax* onder bevel van kapitein Philippus Pernot en als kapelaan de Duinheer Alexander Galliaert, eveneens naar Bengalen; *De Hoop* met kapitein Nicolaas Carpentier en als kapelaan de Engelse Recollet Michaël Dent; ook nog *De Tijger* met kapitein Brouckaert en de recollet Antonius de Burgo; en tenslotte *De Arend* onder bevel van kapitein Jan De Waele en als aalmoezenier de recollet Thomas de Moran⁽⁹⁾.

Over de *Marquis du Prié* die op 3 februari 1725 te Oostende het anker lichtte onder bevel van Andreas Flandrin en met pater Augustinus Demaere als kapelaan, wordt er in de Acta Episcopalia niets genoteerd. Wel wordt daar in juni 1726 melding gemaakt van de omgekomen bemanningsleden van de *Imperatrix* en de *Marquis du Prié*, die ongeveer gelijktijdig

- (6) Acta 1725, 13 jan. p. 198^r: 'Pater Jacobus Andrews (Ord. Er. S. August.) ex Dublin, capellanus navis Carolus Sextus Imperator vela facientis in Indias Orientales cujus capitaneus est Dnus De Winter'.
- (7) Acta 1725, 21 jan., p. 200^r: 'Pater Honoris Discalc., capellanus navis Imperatrix sub auspicio Imperatricis in Indias Orientales discedat, cujus prefectus est Dnus Clerck'.
- (8) Acta 1725, 3 sept., p. 257^r: 'Pater Melchior de Sauveur capellanus navis Aquila tradidit nomina eorum qui in dicta navi mortui sunt.'
- (9) Acta 1726, 18 jan., p. 2^r: 'deze vijf schepen vaarden in dienst van de Oostendse Compagnie. Immers 'solvendarum in sinas (China) ex parte societatis Indicae ab augustissimo Imperatore erectae'.

te Oostende uit Indië terugkeerden⁽¹⁰⁾. Uit het hogergenoemd artikel van E.A. Van Haverbeke kennen we de slachtoffers van de Marquis du Prié, nl.⁽¹¹⁾:

Bergen Petrus, in zee begraven;
 De Mulder Petrus, begraven te Kanton;
 Flandrin Andreas, begraven te Oostende;
 Teerlynck Mattheus, in de Chinese zee begraven bij Macao;
 Van Camphuysen Joannes, in Wampo (Monte Gallico), China, begraven;
 Van Loockeren Joannes, begraven in zee;
 Willemson Hendricus, te Kanton begraven.

Veel indrukwekkender echter was de lijst van de omgekomen bemanningsleden der *Imperatrix*, nl. meer dan het dubbel van hetgeen de Marquis du Prié had verloren⁽¹²⁾:

Philippus Pelaeys uit Oostende;
 Petrus Bockman uit Oostende, te Kanton begraven;
 Jacobus Verbrugghe uit Oostende, te Kanton begraven;
 Jacobus Nicola uit St-Malo, te Kanton begraven;
 Joannes Caffé Engelsman, te Kanton begraven;
 Mattheus Baecke uit Oostende, te Kanton begraven;
 Petrus Verbrugghe uit Brugge, te Kanton begraven;
 Rudolf Witrop uit Eyden, bekeerling, begraven te Wampo (Monte Gallico)
 China;
 Joannes Metersys uit Woumen, tweede geneesheer in zee begraven;
 Philippus Dobbelaere uit Oostende, in zee begraven;
 Philippus Van den Berghe uit Oostende, in zee begraven;
 Michaël Caraval uit Oostende, in zee begraven;
 Mattheus Pieters uit Oostende, in zee begraven;
 Joannes Fransoo uit Oostende, in zee begraven;
 Ferdinand Moraels uit Duinkerke, in zee begraven.

Een maand later, nl. in juli 1726, was de *Carolus VI*, die in januari 1725 naar Indië was vertrokken, te Oostende terug. Kapelaan Jacobus Andrews stuurde naar het bisdom de namen van volgende omgekomen bemanningsleden⁽¹³⁾:

Joannes De Geus uit Oostende;
 Jacobus van Americk uit Antwerpen;
 Gerardus Wittebroedt uit Oostende;
 Edmond Van Deyl, bekeerling;
 Jacobus Hermans uit St-Niklaas.

De Kapucijn Augustinus Demaere die in juni 1726 uit Kanton was teruggekeerd met de Marquis du Prié scheepde in

(10) Acta 1726, 15 junii, p. 31^r.

(11) Van Haverbeke, a.w. blz. 204-205: Registrum mortuorum ejusdem navis annis 1725 et 1726. In de Acta ontbreekt echter de naam van Petrus Bergen.

(12) Acta 1726, 15 Junii, p. 36^f.

(13) Acta 1726, 23 Julii, p. 48^v: 'Mortui navis Carolus VI Imperator Ex Bangalen reversa, juxta declarationem Jacobi Andrews.'

november van dit jaar weer in, nu met de *Concordia*, bestemming Bengalen, bijna gelijktijdig met de Engelse franciscaan Franciscus Bern die met het schip *Elisabeth* eveneens naar Bengalen vertrok⁽¹⁴⁾.

Ongeveer een half jaar na zijn terugreis uit Kanton zeilde de *Marquis du Prié* opnieuw uit met dezelfde bestemming. De kapitein Andreas Flandrin was in de vorige tocht om het leven gekomen en was te Oostende begraven⁽¹⁵⁾. Voor deze nieuwe tocht van de *Marquis du Prié* werd Willem De Brauwer als kapitein aangesteld en Demaere, die in november 1726 met de *Concordia* vertrokken was, werd vervangen door pater Joannes Staffart⁽¹⁶⁾.

In november 1727 was de *Pax* uit Bengalen terug, het schip dat in januari 1726 met nog vier andere uit Oostende was vertrokken. Alleen de Duinheer Alexander Galliaert stuurde de namen op van de verloren manschappen⁽¹⁷⁾:

Ludovicus Waes uit Brussel;
 Gulielmus De Greve uit Oostende;
 Gulielmus Steenkiste uit Oostende;
 Christian Esschenberger, Duitser, geneesheer;
 Gulielmus Le Rou uit Doornik;
 Thomas Clifon uit Oostende;
 Petrus Couvreur uit Oostende;
 Alexander Cardouse uit Lissabon.

De twee dertienjarige jongens: Petrus Herreboot, die met zijn vader was meegegaan op zee, en Antoon Dierkens, waren te Bengalen in een factorij achter gebleven⁽¹⁸⁾.

Met het jaar 1727 zijn we reeds aan de deemstering toe van de Oostendse Compagnie, vooral wegens de tegenwerking van de twee toenmalige zeemogendheden Engeland en Holland. In 1727 werd de Compagnie door Karel VI zelf geschorst, hoofdzakelijk opdat de zeemogendheden de troonopvolgingsrechten van zijn dochter Maria Theresia zouden erkennen. Eerst in 1732 werd het octrooi definitief ingetrokken, maar in 1729 hadden de directeurs van de Compagnie een supplicie gericht tot Mgr. Van Susteren, hoofd van de Clergie en lid van de Staten van Vlaanderen, om te bemiddelen ‘tot maintien en protectie’ van de Compagnie bij de keizer. Van Susteren beloofde het nodige te doen⁽¹⁹⁾, maar de definitieve

(14) Acta 1726, 4 nov., p. 7^v: Augustinus Demaere. - Acta 1726 10 nov. p. 7^v: Franciscus Bern.

(15) Acta 1726, 15 Junii, p. 31^f: ‘Andreas Flandrin, dux navis, sepultus Ostendae juxta declarationem R.D. Maere’.

(16) Acta 1727, 3 jan. p. 84^v: ‘Constitutus R. Pater Joannes Staffart capellanus navis Marchio de Prié vocatae ex portu Ostendano solvendae in Canton sub directione D. Gulielmi De Brauwer’.

(17) Acta 1727, 7 nov., p. 153^v.

(18) Acta 1727, 7 nov., 153^v: ‘Petrus Herreboot aufugit cum patre aetatis 13, et Ant. Dierkens mansit in factoria.’

(19) Acta 1729, 14 jan., p. 3-4.

ondergang van dit beloftevol handelsgenootschap was onafwendbaar. Toch vinden we in 1732 nog een laatste spoor van activiteit op Indië. In februari 1732 immers kregen de Ieperse geestelijken Willem Mannessier en Nicolaas De Bois nog jurisdictie voor het schip *Concordia* dat uit Oostende naar Indië vertrok. In september 1733 waren ze terug en Mannessier signaleerde de volgende namen van omgekomen matrozen.

Joannes Heldeweys, verdronken;
 Carolus Faes uit Oostende, gestorven in China;
 Petrus Willaert uit Nieuwpoort⁽²⁰⁾.

Na februari 1732 staan geen afreizen van schepen en aanstellingen van kapelaans in de bisschoppelijke Acta meer genoteerd⁽²¹⁾.

Ongetwijfeld zijn in de geraadpleegde bisschoppelijke documenten niet alle schepen vermeld die tussen 1722 en 1732 in opdracht van de Oostendse Compagnie uitgevaren zijn. Zo is daar b.v. geen sprake van het vertrek van de *Marquis du Prié*, die in februari 1725 vertrok, maar wellicht kunnen deze verspreide gegevens uit de bisschoppelijke Acta toch nuttig zijn voor een eventuele ruimere Studie over deze vroegtijdig verdwenen handelscompagnie die onze economische expansie een paar eeuwen had kunnen vervroegen, maar die aan de dynastische belangen van het Oostenrijkse vorstenhuis werd opgeofferd.

JOZEF GELDHOF

Bijlage

Gegevens over de Oostendse Compagnie 1722-1732

Datum van afreis	Naam van schip	Kapitein	Bestemming	Aalmoezenier
Dec. 1722	Carolus VI		Indië	Oblet (Augustijn) O'Canen (Aug.)
Jan. 1723	S. Joseph		Indië	H. Hulshout
Dec. 1723	S. Carolus		Indië	A. a Cruce (Disc.)
Dec. 1723	S. Elisabeth		Indië	M. van Olm (O.P.)
Dec. 1723	De Arend (Aq.)		Indië	M. de Sauveur (")
Jan. 1725	Carolus VI	De Winter	Indië	Jac. Andrews
Jan. 1725	Imperatrix	Clerck	Indië	Honoris (Disc.)

(20) Acta 1733, 11 sept., p. 155^v.

(21) De zakelijke gegevens, verwerkt in onze nota, zijn overzichtelijk in Bijlage samengebracht.

Jan. 1726	Gouden Leeuw	Larmes	Bengalen	Willem Mannesier
Jan. 1726	Pax	Pernot	Bengalen	Al. Galliaert (Cist.)
Jan. 1726	De Hoop	Carpentier		M. Dent (Recol.)
Jan. 1726	De Tijger	Brouckaert		A. de Burgo (Rec.)
Jan. 1726	De Arend	De Waele	China	Th. de Moran
Nov. 1726	Concordia		Bengalen	A. Demaere (Cap.)
Nov. 1726	M. Elisabeth		Bengalen	Franc. Bern (Cap.)
Jan. 1727	Marq. du Prié		Kanton	J. Staffart
Febr. 1732	Concordia	De Brauwer	Indië	W. Mannessier Nic. Du Bois